

تأثیر فضای مجازی بر امنیت اخلاقی خانواده

نویسندگان		وابستگی سازمانی
سیده فاطمه کاظمی *		طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا (س) خلخال، ایران
اطلاعات مقاله		چکیده
نوع مقاله	علمی پژوهشی	فضای مجازی به علت داشتن قابلیت های فراوان و در عین حال کم هزینه و مقرون به صرفه بودن در زندگی امروز بشر دارای اهمیت و نقش بسیار تعیین کننده ای دارد. امنیت اخلاقی در فضای مجازی یکی از مسائل بحرانی و مهم در دنیای امروز است که به واسطه پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، اهمیت بیشتری به خود گرفته است. این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی با هدف بررسی تأثیر فضای مجازی بر امنیت اخلاقی، پرداخته و نتایج حاصله این است که یکی از پیامدهای فضای مجازی به خطرانداختن امنیت اخلاقی است. سطحی نگری و تضعیف اعتقادات، ترویج بدحجابی و پوشش های نامتعارف، گسترش افکار باطل، از بین رفتن مرز ارتباط با نامحرمان، ترویج روابط نامشروع (زنا)، همجنس گرایی و خودارضایی از جمله آسیب های فضای مجازی است که بر اخلاق فرد واجتماعی انسانها تأثیرگذار هستند. از راهکارهای موثر در فضای مجازی در تأمین امنیت اخلاقی می توان به؛ اصالت دادن به نیازهای معنوی، کنترل حواس و طرد افکار شیطانی، غنی سازی اوقات فراغت و تبیین ارزش و الگو نام برد تا تأثیرات منفی فضای مجازی بر روی انسان در مقوله اخلاق فردی واجتماعی کاهش یابد.
صفحه	۶۴ - ۵۲	
دوره ۱، شماره ۶ (شماره پیاپی ۶)		
اطلاعات نویسنده مسئول		سیده فاطمه کاظمی کد ارکید-.....-..... تلفن ۰۹۱۴۱۵۹۵۸۲۲ ایمیل yamahdy56fa@gmail.com سابقه مقاله تاریخ دریافت ۱۴۰۵/۰۱/۰۷ تاریخ ویرایش ۱۴۰۵/۰۲/۰۸ تاریخ پذیرش ۱۴۰۵/۰۴/۲۰ تاریخ انتشار ۱۴۰۵/۰۶/۰۱ روش پژوهش توصیفی تحلیلی
نویسنده مسئول		
کد ارکید		
تلفن		
ایمیل		
واژگان کلیدی		امنیت اخلاقی، فضای مجازی، ترویج فساد، ارزش انسان
توضیحات		
کلیه حقوق این مقاله متعلق به نویسندگان می باشد.		
خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد و تغییر جزئی را با ذکر منبع آن دارند.		
نحوه استناد	کاظمی، سیده فاطمه (۱۴۰۵)، «تأثیر فضای مجازی بر امنیت اخلاقی خانواده»، ماهنامه علمی، حقوق و مطالعات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۶، شماره پیاپی ۶، (مرداد)، صفحات ۵۲ - ۶۴	
دهی		

The Impact of Cyberspace on the Moral Security of the Family

Authors		Organizational Affiliation
Seyedeh Fatemeh Kazemi*		Level 2 Seminary Student, Al-Zahra (SA) Seminary, Khalkhal, Iran
Article Information		Abstract
Article Type	Scientific Research	Cyberspace plays a pivotal role in modern human life due to its vast capabilities and cost-effectiveness. Moral security within this realm is a critical issue that has gained heightened importance alongside advancements in information and communication technology. This study employs a descriptive-analytical approach to examine the impact of cyberspace on moral security, concluding that one of its consequences is the jeopardizing of such security. Detrimental effects impacting individual and social morality include superficiality, the erosion of beliefs, the promotion of improper hijab and unconventional attire, the spread of fallacious ideas, the breakdown of boundaries regarding interactions with non-mahram individuals, and the promotion of illicit relationships (adultery), homosexuality, and masturbation. Effective strategies to safeguard moral security in cyberspace include prioritizing spiritual needs, controlling the senses and rejecting malevolent thoughts, enriching leisure time, and clearly articulating values and role models, thereby mitigating the negative impacts of cyberspace on individual and social morality.
Pages	52 - 64	
Volume 1, Issue 6 (Serial Number 6)		
Corresponding Author's Info		
Corresponding Author's	Seyedeh Fatemeh Kazemi	
ORCID	0000-0000-0000-0000	
Tell	09141595822	
Email	yamahdy56fa@gmail.com	
Article History		
Received	2026/03/27	
Revised	2026/04/28	
Accepted	2026/06/09	
Published Online	2026/07/21	
Research Method	Descriptive Analytical	
Keywords		<i>Moral security, cyberspace, promotion of corruption, human value</i>
Description		
<i>All rights to this article belong to the authors.</i>		
<i>Readers of this magazine are permitted to distribute, recombine, and modify the material with due acknowledgement of the source.</i>		
How to Cite This Article	Kazemi, Seyedeh Fatemeh (2026), <i>“The Impact of Cyberspace on the Moral Security of the Family”</i> , Monthly Scientific Journal of Jurisprudence, Law and Modern Social Studies, Volume 1, Issue 6, Six Consecutive Issue (September), pp. 52 – 64	

۱: مقدمه

فضای مجازی به عنوان فناوری جدید ارتباطی، تحولات جدیدی در نوع نگاه و ارتباط اجتماعی به وجود آورده است. ماهیت فضای مجازی و تاثیر آن بر امنیت اجتماعی به گونه ای است که در کنار فرصت های فراوان، قابلیت ایجاد تهدید و ناامنی داشته و الزام های خاص خود را در این حوزه دارد. این فضا، به افراد امکان ارتباط با یکدیگر و به اشتراک گذاری اطلاعات را فراهم می کند و نقش بسیار مهمی در تغییر و تحول اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دارد. با این حال، همراه با این پیشرفت و گسترش، چالش ها و مسائل امنیتی و اخلاقی نیز در این فضا به وجود آمده است که از جمله مهمترین موضوعاتی است که بررسی و بحث آن ها ضروری به نظر می رسد. امنیت اخلاقی در فضای مجازی به مجموعه ای از مسائل و چالش های اخلاقی اشاره دارد که در ارتباط با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، به وجود می آیند. این مسائل شامل، امنیت اطلاعات، حریم شخصی، اطلاعات جعلی، ترویج نفرت، سوءاستفاده از فناوری، ترویج محتوای غیراخلاقی و... است. به طور کلی، امنیت اخلاقی در فضای مجازی نشان دهنده توانایی حفظ اصول اخلاقی و ارزش های انسانی در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات است. تاکنون پژوهش های در ارتباط با موضوع «تأثیر فضای مجازی بر امنیت اخلاقی» صورت گرفته از جمله:

- شرف (۱۳۹۹) در مقاله «نقش نادیده گرفتن واقعیت فضای مجازی در بروز آسیب های اخلاقی خانواده»، مهم ترین دلایل نادیده گرفته شدن واقعیت این فضا که منجر به بروز آسیب های اخلاقی در خانواده می شود، بردارد.
- فضای فرجی و کمالی (۱۳۹۳) در مقاله ای با عنوان «تأثیر فضای مجازی بر امنیت خانواده» ضمن برجسته ساختن جایگاه نهاد خانواده، و مورد تهدید واقع شدن آن از سوی شبکه های مجازی، پیشنهادات و راهکارهایی به منظور هرچه بیشتر آشنا شدن خانواده ها با تهدیدات مجازی و استفاده صحیح از آن ارائه شده است
- براون، ال (۲۰۱۸). به بررسی پیامدهای فضای مجازی برای امنیت اخلاقی، به طور خاص بر آزار و اذیت آنلاین می پردازد. این مطالعه شیوع و تأثیر آزار و اذیت آنلاین در محیط های مجازی را با توجه به پیامدهای اخلاقی آن بررسی می کند.

این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی انجام شده و هدف آن بررسی تأثیراتی که فضای مجازی بر امنیت اخلاقی است تلاش می نماید بدین پرسش پاسخ دهد که فضای مجازی چه تأثیری بر اخلاق فردی و اجتماعی انسان می گذارد؟ با بررسی تأثیرات چالش ها و مسائل امنیت اخلاقی در فضای مجازی، راهکارهای مختلف برای مقابله و تقویت امنیت اخلاقی مورد بحث و بررسی قرار خواهد داد.

۲: مفهوم فضای مجازی

اولین بار اصطلاح فضای مجازی را به لیام گیمسبون نویسنده کتاب های علمی تخیلی در سال ۱۹۸۲ به مخاطبان خود ارائه داده است امروز نیز هر کس می تواند با وسیله وسایل الکترونیکی خود از جمله گوشی و کامپیوتر خانگی به دنیای مجازی وارد شود و در این فضا به راحتی با شخص دیگری ارتباط برقرار کند. استفاده از این امکانات در جهان امروزه که اصطلاحاً به آن فضای مجازی گفته می شود اجتناب ناپذیر است. فضای مجازی برای توصیف یک جهان الکترونیکی گسترده استفاده می شود، چراکه فناوری کامپیوتری با سیستم های گسترده ای پیوند خورده است. (جفریس، ۱۴۰۰: ۴) در نتیجه «فضای مجازی برای گیسبون در حقیقت فضایی تخیلی است که از اتصال رایانه هایی پدید آمده است که تمامی انسان ها، ماشین ها و منابع اطلاعاتی در جهان را به هم متصل کرده اند.» (کیسی، ۱۴۰۰: ۲۳) کینزا فضای مجازی را برای مثال محیطی بر ساخته از اطلاعات نامرئی - اطلاعاتی که می تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد - تعریف می کند. وی برای کمک به فهم این مفهوم سازی و ارائه یک تصویر خوب و مناسب از فضای مجازی به تعریف اجزای فضا از طریق اینترنت می پردازد. (آخوندی، ۱۴۰۰: ۱۰۷) فضای مجازی مفهومی است که با اینترنت ارتباط دارد اما لازم است در نظر گرفته شود که ارتباطات مجازی پیش از ایجاد اینترنت شروع شد و با وجود اینترنت گسترش یافته است. فضای مجازی همان واقعیت است که از زاویه ای دیگر نمایان شده و محیطی بی جا و مکان را می شود. بدین ترتیب فضای مجازی تجربه ای است که به طور کلی از طریق کامپیوتر و یا هر وسیله الکترونیکی دیگری قابل دسترسی است. (عاملی، ۱۴۰۰: ۳۵) اینترنت وسیله ارتباطی و فضای

سایبرنتیک است که امکان تولید فضا را برای کسانی که بخواهند در تعامل باشند فراهم آورده است. (میردامادی، ۱۴۰۰: ۱۰۹) «اندرسون واقعیت مجازی را «واقعیت خلق شده توسط رایانه» می‌داند، واقعیتی که از آن رو مجازی یا مصنوعی است که در دنیای واقعی محیط مادی، مکانی را اشغال نکرده و در اذهان کاربران در نتیجه تعامل با واسطه الکترونیکی وجود دارد. واقعیت مجازی واقعیتی است که وجود فیزیکی نداشته توسط نرم‌افزار تولید می‌شود. فضای سایبر یا مجازی ترکیبی از دو مفهوم، مجزا است که در کنار هم مفهوم واحدی را خلق کرده‌اند.» (قاجار قیونلو، ۱۴۰۰: ۳۵) با توجه به همه تعاریف ارائه شده می‌توان گفت فضای سایبری یا همان فضای مجازی محیط مجازی و غیر ملموس است که در فضای شبکه های بین المللی از طریق اینترنت به وجود آمده است. اطلاعات مربوط به کاربران فرهنگ کشورشان به صورت نوشته تصویر صوت و اسناد در دسترس دیگران می‌باشد. (باستانی، ۱۴۰۰: ۳۶) در نتیجه فضای مجازی قابل لمس فیزیکی نیست و تنها انعکاسی از فضای واقعی است انتقال سریع و آنی داده‌ها و اطلاعات در این فضا صورت می‌گیرد و فاصله های جغرافیای زمانی موجود را نیز از میان برده است. (محسنی، ۱۴۰۰: ۷۲) به بیان دیگر فضای مجازی جایی است که تصاویر مردم و یا حوادث به کمک یک وسیله الکترونیکی ایجاد شده و کاملاً مشابه نمونه واقعی به نظر می‌رسد. بنابراین، فضای مجازی را می‌توان به سرزمین مجازی داره زندگی های مجازی را جوامع مجازی تشبیه کرد، چراکه در این فضا زندگی ها و جوامع با همان در جذب واقعیت فیزیکی جوامع واقعی وجود ندارند. بنابراین این فضا جایگزین واقعیت می‌شود و از این رو به آن مجازی می‌گویند.

۳: آسیب های فضای مجازی

فضای مجازی یکی از زمینه های مهم در تغییر ارزش‌ها توسط دشمنان و برنامه ریزی آنان برای بروز ناهنجاری در خانواده هاست، محتویات فضای مجازی و خدمات ارائه شده در فضای مجازی موجب شده تا کاربران با تاثیرپذیری از جنبه های منفی آن انتظارات خود از ارزش‌های دینی و جنبه های مختلف زندگی را بر خلاف واقعیت های موجود در فضای حقیقی تعریف کنند و همین امر تا حد زیادی زندگی واقعی کاربران را تحت تاثیر قرار می دهد و تبعات بسیار زیانباری برای دینداران به ویژه نوجوانان و جوانان خواهد داشت. یکی از آسیب‌های فن آوری مدرن، آسیب‌های فرهنگی است که در حوزه‌های مختلف، زندگی انسان را تهدید می‌کند و آداب و رسوم، عقاید و سنت‌های ملی و بومی را دچار چالش می‌سازد. فن آوری مدرن که پی‌آمد مدرنیته غرب است و فرهنگ و ارزش‌های غربی را در خود دارد، با ورود به خانواده‌های ایرانی، فرهنگ حاکم بر خانواده‌ها را دگرگون، و کارکردهای خانواده را دچار تعارض و دوگانگی می‌سازد. به طور اجمالی آسیب های مرتبط با فضای مجازی در حوزه تغییر ارزش‌های دینی به ضد ارزش در خانواده و جامعه را می توان در موارد زیر بیان نمود:

۳-۱: از بین رفتن حد و مرز ارتباط با نامحرمان

یکی دیگر از تاثیرات فضای جازی در خانواده ها، از بین رفتن حد و مرز ارتباط با نامحرمان است. روابط اجتماعی به سبکی که دنیای غرب آن را پذیرفته و رواج می‌دهد، اختلاط دختر و پسر است، چه در محیط حقیقی و چه در فضای مجازی، که پیامدهای زیانبار آن را نیز می‌بیند و به روی خود نمی‌آورد. اسلام با اختلاط دختر و پسر مخالف است، نه با شرکت دختر و پسر در مجامع عمومی و علمی با حفظ حریم. آن‌چه در جامعه اسلامی مذموم است، روابط ناصحیح دختر و پسر است، نه حضور فعال آنها در اجتماع. در زمان رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، در جامعه مسلمین، غالباً سنت جاری، بر این بود که حضور دختران و پسران و زنان و مردان در جامعه، با صیانت از قلمروهای شخصی و تّوام با پاکدامنی و بزرگ منشی باشد. دختران و پسران و زنان و مردان، هیچ گاه از مجالس و محافل عمومی منع نمی‌شده‌اند؛ ولی همیشه حفظ حریم و حرمت و کرامت و عفاف به عنوان یک اصل در جامعه حکومت کرده و رعایت شده است، روشی که همچنان فرهنگ غالب جوامع اسلامی است و به وضوح با فرهنگ غربی متفاوت است (گروه نویسندگان حدیث زندگی، ۱۴۰۰: ۱۴۱۰) درباره حد و مرز در ارتباط با نامحرمان نیز آیات بسیاری با بیان روایات و قصص مختلفی آن را بیان نموده است. قرآن کریم چنین فرمود: «وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصَدَرَ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ» و هنگامی که به (چاه) آب مدین رسید، گروهی از مردم را در

آنجا دید که چهارپایان خود را سیراب می‌کنند و در کنار آنان دو زن را دید که مراقب گوسفندان خویشند (و به چاه نزدیک نمی‌شوند موسی) به آن دو گفت: کار شما چیست؟ (چرا گوسفندان خود را آب نمی‌دهید؟! گفتند: ما آنها را آب نمی‌دهیم تا چوپانها همگی خارج شوند و پدر ما پیر مرد کهنسالی است (و قادر بر این کارها نیست.)» (سوره قصص، آیه ۲۳) در این آیه اشاره شده است که دختران یعقوب برای حفظ خود و ارتباط نداشتن با نامحرم در کنار چاه منتظر مانده تا چوپان ها خارج شوند تا پس از آن ها اقدام به برداشتن آب برای چهارپایان نمایند. در نتیجه اجتناب از رویارویی مستقیم زنان و مردان نامحرم مطلوب آموزه های قرآنی است. در آیه دیگر نیز چنین توصیه شده است: «يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا؛ ای همسران پیامبرا شما همچون یکی از آنان معمولی نیستید اگر تقوا پیشه کنید پس به گونه ای هوس انگیز سخن نگویید که بیمار دلان در شما طمع کنند، و سخن شایسته بگویید.» (سوره احزاب، آیه ۳۲) آیات الاحکام بسیاری بر حفظ حدود روابط زن و مرد آمده است که در این مجال اشاره به همه آن ها ممکن نیست از این رو می‌توان گفت با توجه به تمامی آیات، حدود و احکامی که بیان شده است نه تنها در واقعیت زندگی انسان بلکه در فضای مجازی و ارتباطات الکترونیکی نیز جاری و ساری است، چراکه این فضای مجازی نیز دور از زندگی انسان نبوده و نیست.

۳-۲: تضعیف ایمان و حیا

در تمدن غرب چون پایه و اساس کاربرد آزادی بر حداکثر تمتع و بهره برداری از مادیات و لذایذ مادی استوار است لذا کلیه افراد از قید معارف و عقاید دینی و اصول اخلاقی آزادند، به شرط اینکه با آزادی دیگران در تضاد نباشد. این گونه آزادی روح انسانیت را در انسان کشته و ازهدف ترسیم شده در ادیان الهی باز می‌دارد. (فهیم نیا، ۱۴۰۰: ۲۰۵) یکی از آثار فضای مجازی در افراد خانواده، ضعف در صفت حیا می‌باشد. حیا یعنی انقباض نفس از زشتی‌ها و ترک آن به همین جهت زشت بودن است. (راغب اصفهانی، ۱۴۰۰: ۲۷۰) شرم و حیا جامه‌ای است دربرگیرنده و حجابی است بازدارنده از گناه و پوششی است نگاه دارنده از بدی‌ها، حیا گوهری است همراه با دین، برانگیزنده مهر و محبت و چشمی از مراقب و از بین برنده ی فساد و تباهی و بازدارنده از فحشا و زشتی هاست. (ناظم زاده قمی، ۱۴۰۰: ۲۰۰) خانواده نیز به عنوان نهادی اجتماعی، دارای یک نظام ارزشی است و بر اساس این نظام ارزشی برخی امور را ناپه‌نجار شمرده و انجام دادن آن را ناروا می‌دانند. لذا اگر کسی به آن اقدام کند مایه‌ی شرمساری خواهد بود هر چند شاید مصداق حیا در آن جامعه با جامعه دیگر تفاوت داشته باشد ولی آنچه باید مورد توجه قرار بگیرد این است که اصل حیا ثابت می‌باشد و دلیل این امر، فطری بودن آن است (پسندیده، ۱۴۰۰: ۵۰) حیا در کسی بروز می‌کند که کریم النفس باشد زیرا وقتی فرد برای خود ارزش قائل است، هرگز حاضر نیست شخصیت خود را با کارهای زشت و ناپسند آلوده کند. (پسندیده، ۱۴۰۰: ۵۹) والدین و خانواده‌هایی که در مقابل ارزش‌های اخلاقی و معیارهای دینی کم توجه هستند و در رابطه با ظاهر فرزندان خود هیچ گونه اظهار نظر یا دخالتی نمی‌کنند می‌بایست به این مسئله توجه جدی نشان داده و آگاهی یابند که بدحجابی باعث تضعیف مبانی عفت، اخلاق و ارکان زناشویی سالم، ورود خیانت به خانواده‌ها، تحریک جنسی جوانان و بروز رفتارهای غیرمعارف و ناپه‌نجار جنسی از سوی بعضی از مردان می‌شود. بسیاری از تجاوزها، آدم‌ربایی‌ها، زورگیری‌ها و قتل‌ها ناشی از مناظر تحریک کننده بعضی از زنان و دختران است که در جامعه اتفاق می‌افتد. (محمدی، ۱۴۰۰: ۴۱) آسیب‌های بدحجابی را می‌توان در چهار عرصه کلی طبقه بندی کرد

- تخریب ظرفیت‌ها، استعدادها و منابع مختلف در فرد بدحجاب و بدرفتار
- تخریب ظرفیت‌ها، استعدادها و منابع مختلف خانواده
- تخریب ظرفیت‌ها، استعدادها و منابع مختلف سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی
- تخریب ظرفیت‌ها، استعدادها و منابع مختلف جوامع بشر (بنیانیان، ۱۴۰۰: ۲۷)

قرآن کریم در آیات دیگری نیز به صورت ضمنی از حیا نام برده است. برای مثال، در سوره نساء درباره کسانی که از خدا پروا نمی‌کنند می‌فرماید: «يَسْتَحْفَوْنَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَحْفَوْنَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يَبْتَئُونَ مَا لَا يُرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا» «از مردم شرم می‌کنند اما از خدا شرم نمی‌کنند با آن که خدا هنگامی که سخنی در شب به خلاف رضای او می‌سازند، با آنهاست و به آنچه می‌کنند احاطه دارد او می

داند/». (سوره نساء، آیه ۱۰۸) امام علی علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ كَرُمَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ، كَمَ يَهْنِهَا بِالْمَعْصِيَةِ» هرکس برای خودش ارزش قائل باشد، آن را با معصیت بی‌ارزش نمی‌سازد. (تمیمی آمدی، ۱۴۰۰: ۴۴۵) زنان به عنوان نیمی از جمعیت نقش بسزایی در رشد و سلامت اخلاقی جامعه‌ی خود دارند از طرفی میل به خودنمایی در زنان بیشتر از مردان وجود دارد که این تمایل باید در چارچوب اصلی خود پاسخ داده شود و اگر آنها در فضای حقیقی و همینطور فضای مجازی جلوه‌گری نمایند آسیب‌های جبران ناپذیری در خانواده و اجتماع پدید می‌آید. از آن طرف زمانی که ملکه حیا در نفس زنان نهادینه شود به دنبال آن پاکدامنی و دوری از گناه به وجود می‌آید که خود مانعی برای تبرز زنان می‌شود چراکه حیا به زن ارزش و شخصیت والا می‌بخشد و خانواده را حفظ می‌کند.

۳-۳: گسترش افکار باطل

رفتارهای خطرناک نتیجه افکار خطرناک است. قرآن کریم این موضوع را مورد تأیید قرار می‌دهد و می‌فرماید: «قُلْ يُسْمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيْمَانُكُمْ إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» «بگو: ایمان شما، چه فرمان بدی به شما می‌دهد، اگر ایمان دارید!». (سوره بقره، آیه ۹۳) از این آیه به خوبی دریافت می‌شود که، رفتار، بهترین بیانگر افکار و عقاید انسان است. اگر افکار باطل در جامعه‌ای رواج پیدا کرد، رفتار باطل و فساد انگیز لازمه آن است، زیرا رفتار میوه است برای افکار، حمله به افکار جوانان و نوجوانان و بلکه تمام مسلمانان از طریق فضای مجازی به حدی قوی و همه‌جانبه است که از تمام مقدرات چیزی را فرو نگذاشته‌اند. دنیای لیبرال و صهیونیسم با استفاده از اصول روانشناسی نوجوانان و جوانان، سعی بر این دارد که افکار این دو گروه را سست و بی‌پایه گرداند. رواج افکار باطل و مخالف اعتقادات ادیان، به خصوص دین مبین اسلام از قبل سابقه داشته و مختص به این زمان نیست. آنچه امروزه مطرح و مورد بررسی است، نشر و توزیع این افکار از طریق فضای مجازی است که هم به صورتی سریع نشر پیدا می‌کند و هم در تمام سطوح انسان‌ها به شیوه‌های خاص و زیرکانه توزیع می‌شود. مراجع تقلید به عنوان حافظان مرزهای دین و مملکت اسلامی بارها هشدار می‌دهند که از طریق فضای مجازی با عقیده مردم بازی می‌شود و به مقدرات ادیان توهین می‌شود. آیت الله مکارم شیرازی در این خصوص می‌فرماید: «متأسفانه گاهی تصاویر و برنامه‌های مربوط به اراذل و اوباش بدون این‌که فیلتر شوند در شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شوند. (حسینی، ۱۴۰۰: ۸۴۰) فضای مجازی بین کودکان آثار مخربی را در سطح وسیعی به وجود آورده است. این آثار مخرب به روشها و طرق مختلف به کودکان سرایت می‌کند. سرایت این آثار به صورتی است که خود کودک با اشتیاق آن‌ها را می‌پذیرد. زیرا همراه با احساسات شدید و جذابیت ویژه هستند. مدیران شبکه‌های مجازی با علم به این موضوع، برای کودکان فیلم‌های جذاب می‌سازند. این برنامه‌ها بر ذهن کودکان اثراتی می‌گذارد که پاک کردن این اثرات یا ناممکن و یا بسیار سخت است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در این خصوص می‌فرماید: «العلم فی الصغر كالنقش فی الحجر» (مجلسی، ۱۴۰۰: ۲۲۴) تعلیم کودکان در سن کودکی مانند ایجاد صورت بر سنگ است که پاک نمی‌شود روش دیگر در ایجاد اثرات مخرب بر کودکان، رواج افکاری است که محتوای باطل دارند. کودک به این دلیل که قدرت تجزیه و تحلیل قوی ندارد، بیشتر در موضوع منفعلانه و پذیرش القاءها قرار می‌گیرد. از این رو در روایتی امام رضا علیه السلام: «إِذَا وَعَدْتُمُ الصَّبِيَّانَ فَفُوا لَهُمَا فَإِنَّهُمَا بَرَوْنِ أَنْتُمْ الَّذِينَ تَرْزُقُونَهُمَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ كَيْسٌ يَغْضِبُ لِسَىءٍ كَغَضَبِهِ لِلنِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانِ» (نوری، ۱۴۰۰: ۱۷۰) امام رضا علیه السلام: «هرگاه به کودکان وعده‌ای می‌دهید، آن را برایشان عملی کنید؛ زیرا آنان می‌پندارند شما همان کسانی هستید که روزی شان می‌دهید و بی‌گمان خداوند بزرگ و بشکوه به اندازه‌ای که برای (رعایت نکردن حقوق) زنان و کودکان خشمناک می‌شود، برای چیز دیگری خشمناک نمی‌شود». بنابراین رسانه، بالاخص فضای مجازی لازم است، در این زمینه مورد توجه کافی قرار گیرد.

۴-۳: ترویج روابط نامشروع (زنا)، همجنس‌گرایی و خودارضایی

همجنس‌گرایی و خودارضایی پدیده دیگری که امروزه در مسنجرهای مختلف در فضای مجازی شاهد آن هستیم، درخواست‌های متعدد مبنی بر ارتباط نامشروع با جنس مخالف یا جنس موافق است که افراد بسیاری برای رسیدن به این خواسته‌های شیطانی خود، دائماً تالارهای گفتگو را جستجو می‌کنند، در حالی که این ارتباط مجازی، می‌تواند مقدمه‌ای برای ارتباطات گناه‌آلود بعدی مانند زنا، همجنس‌گرایی و خودارضایی باشد.

غریزه جنسی از امانت‌های مهم و نیرومندی است که خداوند در نهاد هر انسانی قرار داده است. این نیروی مرموز و پیچیده که آدمی را به سوی هدف و مقصدی خاص دعوت می‌کند، از ابتداء به صورت کمون یعنی نهفته وجود دارد و تا زمان ظهور جوانه‌های بلوغ، همچنان دوران آرام و بی‌حرکی را پشت سر می‌گذارد، اما به محض شروع نوجوانی، آرام آرام زمان بیداری و شکوفایی آن فرا می‌رسد و رفته رفته تمامی وجود نوجوان را در بر می‌گیرد. (صرفه جو، ۱۴۰۰: ۱۱) اگر غریزه شهوت، تعدیل نشود، برای میل به ارضای آن به هر رسوایی و بی‌آبرویی و ذلت دست می‌زند و سرانجام حیثیت خود و خانواده‌اش را زیر سوال می‌برد، در واقع این نیروی عظیمی که در وجود آدمی است، اگر در مسیری نادرست قرار بگیرد انسان را به استضعاف کشیده و بنده خود می‌کند، همانطور که امام علی علیه السلام می‌فرماید: «عَبْدُ الشَّهْوَةِ أَذَلُّ مِنْ عَبْدِ الرَّقِّ» «بنده شهوت، ذلیل‌تر از مملوک و بنده دیگران است» (نوری، ۱۴۰۰: ۵۵۰) یکی دیگر از مصادیق انحرافات جنسی که تهدیدهای فضای مجازی آن را گسترش می‌دهد خودارضایی است که بوسیله فیلم و عکس و رسانه‌ها و نوشته‌های تحریک آمیز باعث گسترش آن می‌شوند. معصیت این کار فراتر از آن است که بتوان آنها را برشمرد. از عوارض آن می‌توان به پیامدهای جسمانی (ضعف چشم و بینائی، تحلیل رفتن قوای جسمانی، عقیم شدن و ناتوانی در تولید مثل، پیری زودرس، ضعف مفاصل، لرزش دست، زشتی چهره، از بین رفتن طراوت صورت و...)، پیامدهای روحی و روانی (ضعف حافظه، حواس پرتی، اضطراب، منزوی شدن و گوشه گیری، افسردگی، بی‌نشاطی و لذت نبردن از زندگی، پرخاشگری، بد اخالق و تندخویی، کسالت دائمی، ضعف اراده و...)، پیامدهای اجتماعی (ناسازگاری خانوادگی، بی‌میل شدن به همسر و ازدواج، ناتوانی در ارتباط با جنس مخالف و همسر، بی‌غیرت شدن، احساس طرد شدن، از بین رفت عزت، پاکی، شرافت و جایگاه اجتماعی، دیر ازدواج کردن و لذت نبردن از زندگی مشترک) اشاره نمود (صرفه جو، ۱۴۰۰: ۱۱۶)

۳-۵: سطحی‌نگری و تضعیف اعتقادات

یکی از آسیب‌های جدی بلکه مهم‌ترین آسیب در فضای مجازی، رواج سطحی‌نگری و تضعیف اعتقادات مسلمانان است. اندیشمندان اسلامی معتقدند: «معارف دین از سه بخش تشکیل شده است: عقاید، احکام و اخلاق. راس این‌ها و مهم‌تر از همه، عقاید است. اگر عقاید سست یا نابود شد، احکام و اخلاق مفهومی نخواهند داشت. حمله به اعتقادات مسلمانان، هم مراتب مختلفی دارد و هم شکل و صورت‌های مختلف. امیرالمومنین علی (ع) می‌فرماید: «...وَقَدْ فَتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمُ إِلَّا أَهْلَ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ [بِمَوَاضِعِ] بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ، فَأَمُّوا لِمَا تُؤْمَرُونَ بِهِ وَاقْفُوا عِنْدَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ وَلَا تَعْجَلُوا فِي أَمْرِ حَتَّى تَنْبَيَّنُوا، فَإِنَّ كُنَّا مَعَ كُلِّ أَمْرٍ تُنْكَرُونَهُ غَيْرًا». یعنی «جنگ میان شما و اهل قبله آغاز شده است و این پرچم را حمل نتواند کرد، مگر کسی که بینا و شکيبا باشد و جای حق را بشناسد. به هر چه به آن مأمور شده‌اید، عمل کند و از هر چه شما را نهی کرده‌اند، دست بدارد. در کاری شتاب نکند، مگر آن گاه، که به حقیقت آن آگاه گردد. بسا شما کاری را ناخوش دارید و رأی ما در آن چیز دیگر باشد. (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳) سطحی‌نگری و ترک تدبیر یکی از موانع شناخت است و می‌تواند پرده ضخیمی بر دیدگان عقل آدمی بکشد. قرآن کریم در اینباره می‌فرماید: «وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا» انسان بر اثر شتابزدگی، بدیهه را طلب می‌کند آن گونه که نیکی‌ها را می‌طلبد و انسان، همیشه عجل بوده است. (سوره اسراء، آیه ۱۱) سطحی‌نگری در حقیقت نبود فکر و اندیشه است. آنچه هست شبه فکر است و خطرهای بسیار بزرگی هم برای عقل دارد و هم برای دین و اندیشه. سطحی‌نگری زمینه ایجاد انحراف‌های ناخواسته برای افراد است، اگر چه این افراد از متدینین باشند. سطحی‌نگری یکی از آثار عدم علم و بصیرت است. اگر کسی علم مربوط به یک موضوع را نداشته باشد و بخواهد در خصوص آن موضوع به قضاوت بنشیند و یا در مقام انتخاب‌گر قرار گیرد، به دلیل احاطه نداشتن بر موضوع، نمی‌تواند قضاوت یا انتخاب درستی داشته باشد؛ به عبارت دیگر، عدم انتخاب درست، نتیجه نداشتن علم به موضوع است. عدم قضاوت صحیح یا عدم انتخاب درست، تنها معلول نداشتن علم نیست؛ گاهی علم به موضوع وجود دارد، یک وقت انسان به موضوعی علم پیدا کرده است؛ و بر این باور است که به تمام جوانب موضوع احاطه دارد؛ در حالی که غافل است که برخی جوانب مورد توجه علمی قرار نگرفته است. طبیعی است نمی‌تواند قضاوت یا انتخاب درستی داشته باشد. با توجه با این نکته، باز هم قضاوت و انتخاب درستی تحقق پیدا نمی‌کند. علاوه بر این موارد، گاهی اقتضائات زمان و مکان بر جهات مختلف یک موضوع اضافه می‌شود. نقش عنصر زمان و مکان همین تأکید را دارد. اگر این موارد

مورد توجه قرار گیرند، در آن صورت انسان دارای بینشی خاص به نام بصیرت شده است. اهل بصر این افراد هستند. اگر این مهم که خود دارای مراتبی است مورد توجه قرار نگیرد، آن را سطحی‌نگری گویند (حسینی، ۱۴۰۰: ۸۰).

۴: راهکارهای موثر تأمین امنیت اخلاقی در فضای مجازی

در این بخش از پژوهش به راهکارهای موثر تأمین امنیت اخلاقی در فضای مجازی خواهیم پرداخت.

۴-۱: اصالت دادن به نیازهای معنوی

از بهترین روش‌های مقابله با این تهدیدهای نرم دشمن از جمله تهدیدهای فضای مجازی، ترویج فرهنگ اسلامی و تربیت دینی خانواده و همچنین تعمیق معارف اسلامی و اصالت دادن به نیازهای معنوی افراد در دامن خانواده و در چارچوب تربیت دینی می‌باشد (داودی، ۱۴۰۰: ۵۵). تربیت عبادی و آشنایی با مسائل و فرائض دینی، جزو آموزش‌های ضروری مسلمانان شناخته شده است، که این مسئولیت به طور مستقیم تا ۲۱ سال اول زندگی متوجه والدین است. آنان در این زمینه، نقش‌های مختلفی مانند: «تمهیدی، الگویی، تبلیغی، آموزشی، تشویقی، تقویتی، آسان سازی زمینه‌های انجام عبادت (نقش تسهیلی) از این تذکر و یادآوری، حمایتی و نیز نقش مراقبتی» بر عهده دارند (ملکی و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۰۵). تقویت عقاید و باورهای دینی در مخاطبان فضای مجازی، می‌تواند راهکار مطمئن‌تری در مواجهه با آسیب‌ها و چالش‌های فضای مجازی باشد. این تقویت و استحکام بخشی، به ویژه درباره باورهایی که دشمن روی آنها تمرکز بیشتری کرده و سعی در به انحراف کشیدن آنها دارد، ضروری‌تر به نظر می‌آید. این راهکار عمومی است و هر انسان متعهدی باید خود و خانواده و فرزندان خود را به این سلاح مجهز کند. در حقیقت در مقام تربیت باید چنان تربیت شویم که فساد محیط و جامعه در ما تاثیر نگذارد. یعنی التزام قلبی پیدا کنیم که به سمت و سوی کارهای ناشایست کشیده نشویم. تربیت اسلامی این است که ابتدا باید به تربیت افراد همت گماشت تا جامعه هم تربیت شود، زیرا این افراد هستند که جامعه را می‌سازند. از طرفی اسلام صحیح بودن و کارآمد بودن این روش را نیز در عمل به اثبات رسانده است. به طوری که در مدت زمان نه چندان طولانی، تمدن پویایی ایجاد کرده است (نوروزی و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۷۷).

۴-۲: ترویج فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر

از جمله راهکارهایی که برای تشویق و ترغیب افراد به انجام کارهای درست و مقبول و دور داشتن آنها از انجام کارهای نادرست به کار می‌رود، امر به معروف و نهی از منکر است. امر به معروف و نهی از منکر، جزء واجبات بوده و جنبه ارشادی دارد و برای هدایت افراد به صراط مستقیم و راه درست زندگی، نظارت بر حسن جریان امور و جلوگیری از مفساد به کار می‌رود و در قرآن کریم این دو از مهم‌ترین وظایف مومنان و بارزترین ویژگی جامعه اسلامی می‌باشد و خداوند متعال می‌فرماید: «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»؛ «باید از میان شما، جمعی دعوت به نیکی، و امر به معروف و نهی از منکر کنند؛ و آنها همان رستگارانند.» (سوره آل عمران، آیه ۱۰۴). علامه طباطبائی در ذیل این آیه می‌فرماید: «مجتمع صالحی که علمی نافذ و عملی صالح دارد، علم و تمدن خود را با تمام نیرو حفظ می‌کند و افراد آن مجتمع اگر فردی را ببیند که از آن علم تخلف کرده، او را به سوی آن علم برمی‌گردانند و شخص منحرف آن را از طریق خیر و معروف به حال خود واگذار نمی‌کنند و نمی‌گذارند آن فرد به پرتگاه منکر سقوط کند و در مهلکه شر و فساد بیفتد؛ بلکه باید هر یک از افراد مجتمع با شخص منحرف برخورد و او را از انحراف نهی نمی‌کنند.» (طباطبائی، ۱۴۰۰: ۵۷۷).

۴-۳: کنترل حواس و طرد افکار شیطانی

حواس به ویژه بینایی، نقش زیادی در تحریک شهوات به ویژه شهوات جنسی دارند و ازسوی دیگر، قوه بینایی راهی برای ارضای این میل نیز هست. ازاین رو، اگر انسان چشم خود را مهار کند و هر منظره‌ای را نبیند، بهتر می‌تواند قوه شهویه خود، از جمله شهوت جنسی را کنترل نماید.

چه بسیار می‌شود که یک نگاه، طوفان به پا می‌کند. عشق‌های سوزان ولی نامشروع، بدبختی‌های زیادی به بار می‌آورد. همچنین از نظر علم نیز ثابت شده است که از جمله عواملی که نیروی جاذبه در انسان را وادار به فعالیت می‌کند، نگاه کردن و چشم افکنی است (راستگو، ۱۴۰۰: ۲۵). لحظه‌ای چشمان مرد و زن به هم می‌افتد و به تبع غریزه بشری این نیرو به کشش تبدیل می‌شود و هر کدام از آنها دیگری را به خود جذب می‌کند و او را شیفته و فرفته خود می‌سازد. خداوند سبحان در قرآن کریم برای نجات بشریت از این مهلکه‌های خطرناک، راه صحیح و عاری از خطر را به ما نشان می‌دهد و به عنوان اولین مرحله در جهت حفظ عفت و پاکدامنی، می‌فرماید: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ» «و زنان مؤمن را بگو تا چشمها از نگاه ناروا بپوشند». (سوره نور، آیه ۳۱) اگر چشم که جزء ابزار نفس است، نادرست ببیند و گوش که از وسائل اوست، نادرست بشنود، نفس را تبدیل به نفس اماره می‌کند که به راحتی دین و ایمان و اخلاق انسان را از بین می‌برد. علاوه بر حس بینایی، حس شنوایی نیز می‌تواند زمینه ساز انحراف جنسی شود. موسیقی تأثیرات شوم زیادی برای انسان دارد که از جمله آنها می‌توان، ایجاد عدم تعادل و توازن بین اعصاب سمپاتیک و پاراسمپاتیک، مرض پارانویا، ضعف اعصاب، هیجان کاذب، ازدست دادن نیروی فکری، تهییج عشق و عامل فحشاء بودن و زمینه بی‌عفتی را نام برد. (میرزاخان، ۱۴۰۰: ۲۴) در برخورد با پدیده‌های این چنینی که بستر لغزش و گناه فراهم است، هنگامی که انسان با استفاده از قدرت تفکر خود به تکامل و خودآگاهی برسد و نتایج اعمال و رفتار خود را به صورت عقلانی بسنجد و همچنین در مواقعی که انسان راجع به این پدیده شناخت پیدا کند و در برابر این پدیده آموزش ببیند و بداند که در برخورد با این گونه انحرافات چگونه باید رفتار کند، سراغ این گونه انحرافات و لغزشگاه‌ها نیز نمی‌رود. اما در صورتی که رفتار انسان به صورت تقلیدی و کورکورانه باشد، احتمال به خطارفتن او زیاد است (شریعتمداری، ۱۴۰۰: ۸۵).

۴-۴: غنی‌سازی اوقات فراغت

یکی از مهمترین جهات اهمیت این اوقات این است که بهترین زمانها برای القای فکر و اندیشه و فرهنگ مورد قبول خود به افراد و جامعه است. با مدیریت اوقات فراغت افراد می‌توان باورها، ارزشها، رفتارها و امیال و خواسته‌هایشان اهمیت اوقات فراغت و لزوم بهره‌گیری بهینه از آن، زمانی دو چندان می‌را به سمت و سوی مورد نظر سوق داده شود (شریفی، ۱۴۰۰: ۷۷) که می‌بینیم استکبار جهانی و صاحبان زر و زور، با تهاجم و شبیخون وسیع فرهنگی و با در اختیار داشتن پیشرفته‌ترین تکنیک‌های جدید، باعث رواج فساد و ابتذال در میان نوجوانان و جوانان می‌شود. پس برای ایجاد سدی محکم لازم است برنامه ریزی دقیقی در غنی‌سازی اوقات فرزندان این سرزمین رقم زده شود. (کوثری، ۱۴۰۰: ۱۰۱) نگاهی گذرا به پژوهش‌هایی که درباره جوانان با تأکید بر شیوه گذران اوقات فراغت صورت گرفته است، نشان می‌دهد ناآگاهی و همچنین برنامه ریزی غلط و اجرای نادرست سیاست‌های فرهنگی اجتماعی، از عوامل اثرگذار بر تفریحات انحرافی جوانان و نوجوانان بوده است. همچنین بررسی‌های صورت گرفته درباره علل آسیب‌های اجتماعی میان جوانان نشان می‌دهد بیکاری و نداشتن برنامه برای چگونگی گذران اوقات فراغت و نیز نداشتن تحرک و فعالیت‌های سالم و مورد امام علی علاقه جوانان، تأثیر بسزایی در کجروی و انحراف آنان دارد. (فاضل قانع، ۱۴۰۰: ۱۳۸) امام علی (ع) نیز در باب اهمیت این اوقات می‌فرماید: «مع الفراق تَكُونُ الصَّبْوَةُ» (محمدری شهری، ۱۴۰۰: ۱۱۴) همراه با فراغت، تمایل به خواسته‌های شیطانی حاصل می‌شود. بنابراین، حساسیت و اهمیت برنامه ریزی و سیاستگذاری درست برای غنی‌سازی اوقات فراغت افراد جامعه، به ویژه جوانان رسالت خطیری است که فضای مجازی و در کل رسانه در این زمینه بر عهده دارد. رسانه می‌تواند در یک بازه زمانی نه چندان طولانی، نسلی تربیت کند که با بهره‌گیری از الگوهای معرفی شده، فردی، انفعالی، خانگی، رسانه محور و غالباً بدون برنامه باشد یا آنکه جوانان را به سویی سوق دهد که در اوقات فراغت خود، فعال، اجتماعی و با برنامه باشند.

۴-۵: تبیین ارزش و الگو

انسان فطرتاً الگوگزين و اسوه پذیر است و دوست دارد ارزش‌های باورمند خود را در چهره‌های مجسم دیده و همانند سازی کند. با وجود این، امروزه فرد مسلمان آن چنان که باید با شخصیت‌های بزرگ تاریخ اسلام آشنا نشده تا در یابد که آنان چگونه با حضور توأم با متانت در جامعه

اسلامی، شرافت و منزلت انسانی خویش را حفظ نماید و مجذوب عامل فساد گسترش نشود و به حیات طیبه و پاکیزه ادامه دهد. (اسحاقی، ۱۴۰۰: ۵۹) باید توجه داشت که وجود شاخص و الگو برای زندگی توأم با سعادست انسان‌ها لازم است و اگر در جامعه اسلامی الگوی مبتنی بر فرهنگ اسلامی ایرانی وجود نداشته باشد، الگوی غربی پا به عرصه فعالیت می‌گذارد و اگر جامعه اسلامی بتواند انسان‌ها را با الگوی اسلامی تربیت کند، می‌تواند دنیا و تاریخی را تحت تاثیر خود قرار دهند. (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۲۱) برای مثال امام خمینی (ره) نمونه انسان کامل را وجود حضرت زهرا علیهاالسلام معرفی می‌کند و می‌فرماید تمام ابعادی که برای زن متصور است و برای یک انسان متصور است، در فاطمه زهرا علیهاالسلام جلوه کرده و بوده است. (مکتبی و هدایتی، ۱۴۰۰: ۴۸) به طور کل عنصر الگودهی مطابق با فرهنگ اسلامی و ایرانی در جامعه را می‌توان به عنوان راهکار برای مقابله با خودنمایی زنان در فضای مجازی قلمداد کرد، زیرا زنان با شناخت کامل و الگوبرداری صحیح به حیات طیبه می‌رسند. قرآن کریم در این جا به بیان ارزش و الگو برای مومنین تاکید ورزیده و می‌فرماید: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: هر کس کار شایسته‌ای انجام دهد، خواه مرد باشد یا زن، در حالی که مؤمن است، او را به حیاتی پاک زنده می‌داریم؛ و پاداش آنها را به بهترین اعمالی که انجام می‌دادند، خواهیم داد.» (سوره نحل، آیه ۹۷) همانطور که امام علی علیه السلام می‌فرماید: «الْجَاهِلُ مَنْ جَهَلَ قَدْرَهُ؛ نادان کسی است که قدر خور را نداند.» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۲۰۴) از سوی دیگر، یکی از عواملی که سبب خودنمایی زنان و مردان در فضای مجازی می‌شود و بحران هویتی است که به سبب فضای مجازی ایجاد می‌شود، باید توجه داشت در شکل‌گیری هویت هم خود فرد نقش دارد و هم خانواده و اجتماع اهمیت بسزایی دارند. قرآن می‌فرماید: «وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً» (سوره بقره، آیه ۳۰) با توجه به آیات قرآن، خداوند انسان را به عنوان جانشین و خلیفه معرفی کرده است. یعنی انسان به جایگاهی برسد که صفات پرتویی از صفات پروردگار و مقام و شخصیتش برتر از فرشتگان شود. او اراده فرمود تا تمامی زمین و نعمت هایش را در اختیار چنین انسانی بگذارد. از این رو چنین موجودی باید سهم وافر از عقل و شعور و ادراک و استعداد داشته باشد تا بتواند رهبری و پیشوایی موجودات زمینی را بر عهده بگیرد. (مکارم شیرازی، ۱۴۰۰: ۱۷۲) علاوه بر این‌ها در قرآن کریم اشاره شده است «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» یعنی «مانند کسانی نباشید که خدا را فراموش کردند پس خدا هم آنان را دچار خودفراموشی کرد، اینان همان فاسقانند.» (سوره حشر، آیه ۹) بنابراین طبق آیات راه نجات افراد، شناخت خود واقعی و پی بردن به نیازمندی به ساحت قدس الهی است و اگر افراد تصویر غیر واقعی از خود در نظر بگیرند و نتوانند به هویت خود شکل دهند و نوعی بیگانگی با شخصیت خود داشته باشند به گونه‌ای که سرگردان شوند، دچار بحران هویتی شده‌اند. در راستای پیشگیری از بروز این آسیب‌ها می‌توان به نقش اساسی خانواده به عنوان اصلی‌ترین الگوی رفتاری جامعه اشاره نمود. به تحقیق، نخستین و مؤثرترین محیط آموزشی و تربیتی انسان، محیط خانوادگی است و اولین مربیان و معلمان او پدر و مادر هستند. خانواده به مثابه هسته اصلی و اولیه جامعه بوده، حالات فکری و روانی انسان را شکل می‌دهد. کودک از زمان تولد تا سالیانی چند، در تماسی مستقیم و انحصاری با خانواده است. کودک در محیط خانواده طریقه خوردن، سخن گفتن، لباس پوشیدن و راه رفتن را می‌آموزد. سلسله اعصاب و مغز و ذهن حساس و ظریف کودک از همان آغاز ولادت مانند دستگاهی دقیق از صحنه‌ها، حوادث، رفتار و اعمال و حالات پدر و مادر فیلم برداری نموده، شخصیت خود را شکل می‌دهد. عدم رعایت پوشش اسلامی از سوی مادر و ارتباط پدر و مادر با نامحرم بدون عنایت به موازین اخلاقی و اسلامی، در کاهش حساسیت‌های اعضای خانواده به ویژه فرزندان نسبت به هنجارها و ارزش‌های دینی کاملاً تأثیرگذار خواهد بود. (فرهادیان، ۱۳۹۹: ۳۸۰) در مسئله‌ی خودنمایی در فضای مجازی نیز باید توجه کرد که اختلاط بین مبنای اسلامی، ایرانی و تفکر غربی سبب ناهمخوانی و تناقض در مبانی می‌شود و همین عاملی برای ایجاد مشکل در هویت یابی می‌باشد و به مرور گرایش انسان به امور شرعی و عرف مبتنی بر فرهنگ اسلامی ایرانی کاسته می‌شود و در این زمان است که وی برای همرنگ شدن با الگوی مدرن غربی به خودنمایی در فضای مجازی اقدام می‌نماید، چراکه شناخت واقعی از خود ندارد و گسستگی در هویت او شکل گرفته است. بنابراین، قرآن کریم با چنین آیاتی انسان را به ارزش خود یادآور شده و مانع از تاثیرات فضای مجازی بر او می‌شود.

۶: نتیجه گیری

امنیت اخلاقی در فضای مجازی به عنوان یکی از موضوعات حیاتی و پرکاربرد در دنیای امروز، بیش از پیش مورد توجه واقع شده است. با پیشرفت فناوری و گسترش شبکه‌های اجتماعی و سایر ابزارهای مجازی، این فضا به یک محیط بسیار پویا و پراز اطلاعات تبدیل شده است که در عین حال با چالش‌ها و خطرات امنیتی و اخلاقی نیز همراه است. از این رو، تأمین امنیت اخلاقی در این فضا امری حیاتی و ضروری به شمار می‌آید. پیامد و نتایجی که فضای مجازی بر اخلاق فردی و اجتماعی فراوان است برخی از این پیامدها که به امنیت اخلاقی آسیب می‌رساند را می‌توان اشاره نمود به: سطحی نگری و تضعیف اعتقادات - ترویج شایعات و خرافات - ترویج تبرج، بدحجابی و پوشش‌های نامتعارف، گسترش افکار باطل، روابط ناصحیح دختر و پسر، ترویج روابط نامشروع (زنا)، همجنس گرایی و خودارضایی، اشاعه فحشاء و مظاهر فساد، ترویج اعتیاد به مواد مخدر و مشروبات الکلی می‌باشد که بر اخلاق فرد و اجتماعی انسانها تأثیر و آسیب‌زا هستند از راهکارهای موثر در فضای مجازی در تأمین امنیت اخلاقی می‌توان به -صالت دادن به نیازهای معنوی در شرایط فضای مجازی، ترویج فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر، کنترل حواس و طرد افکار شیطانی، غنی سازی اوقات فراغت و افزایش آگاهی نام برد تا تأثیرات منفی فضای مجازی مقوله اخلاق فردی و اجتماعی در امان بود. اهداف امنیت اخلاقی در فضای مجازی می‌تواند به ترویج ارزش‌های اخلاقی و انسانی اشاره کرد. با ترویج اصول اخلاقی نظیر احترام به حقوق دیگران، مسئولیت‌پذیری در استفاده از تکنولوژی، و جلوگیری از انتشار محتوای ناخوشایند، فضای مجازی می‌تواند به عنوان یک محیط سالم و مسئولانه برای تعاملات انسانی شناخته شود. در نهایت، ایجاد فضای مجازی امن و اخلاقی نیازمند تلاش مداوم و هماهنگ از سوی همه اراکان جامعه است. این تلاش می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی اجتماعی، توسعه فرهنگ اخلاقی، و ایجاد محیط‌های امن و پایدار در فضای مجازی کمک کند.

منابع

- ❖ قرآن کریم
- ❖ نهج البلاغه
- ۱) اسحاقی، سید حسن (۱۳۸۶)، «**مرور بر عفاف (کاوشی در حیا، غیرت و حجاب)**»، تهران: انتشارات مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- ۲) اوئن، کیسی (۱۳۸۶)، **دلایل دیجیتالی و جرم رایانه‌ای (علم قانونی، رایانه‌ها و اینترنت)**، مترجمان: امیرحسین جلالی فراهانی و علی شایان، نشر سلسبیل.
- ۳) آخوندی، محمود (۱۳۸۲)، «**اثبات جرائم منافی عفت از نگاهی دیگر**»، مطالعات راهبردی زنان، دوره دوم، شماره بیست‌ودوم، زمستان.
- ۴) باستانی، برومند (۱۳۸۶)، **جرائم کامپیوتری و اینترنتی جلوه‌ای نوین از بزهکاری**، چاپ سوم، تهران: انتشارات بهنامی.
- ۵) بنیانیان، حسن (۱۳۸۹)، **پوشش اسلامی، چالش‌ها و راهکارها با رویکردی به مهندسی فرهنگی**، چاپ اول، تهران: سوره مهر.
- ۶) پسندیده، عباس (۱۳۸۴)، **پژوهشی در فرهنگ حیا**، قم: انتشارات موسسه علمی فرهنگی دارالحديث.
- ۷) تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۷۸)، **غررالحکم و دررالکلم**، تهران: نشر فرهنگ اسلامی.
- ۸) جفریس، دیوید (۱۳۸۱)، **فضای مجازی**، ترجمه داود شعبانی داریانی، تهران: دلهام.
- ۹) جمعی از نویسندگان (۱۳۷۹)، **نماز و شکوفه‌های زندگی**، قم: نشر پیک جلال.
- ۱۰) حسینی، سید تقی (۱۳۹۶)، **فضای مجازی از دیدگاه آیات و روایات**، چاپ اول، اصفهان: انتشارات سیمای فلق.
- ۱۱) خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۸)، **الگوی زن**، تهران: انتشارات موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.

- ۱۲) داوودی، محمد (۱۳۸۵)، *سیر تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)*، چاپ پنجم، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ۱۳) راستگو، محمدباقر (۱۳۶۵)، *برای چشم‌هایت*، چاپ سوم، تهران: انتشارات برهان.
- ۱۴) راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ ق)، *مفردات الفاظ القرآن*، بیروت: انتشارات دارالقلم-دارالشامیه.
- ۱۵) شریعتمداری، علی (۱۳۹۳)، *تعلیم و تربیت اسلامی*، چاپ بیست‌وپنجم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- ۱۶) شریفی، احمدحسین (۱۳۹۲)، *اخلاق و سبک زندگی*، چاپ هشتم، قم: دفتر نشر معارف.
- ۱۷) صرفه‌جو، علی اصغر؛ رحمتی، جواد (۱۳۹۴)، *جوانان و ازدواج با خویشتن*، چاپ دوم، قم: سید جمال الدین اسدآبادی.
- ۱۸) طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۷۴)، *تفسیر المیزان*، قم: دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه.
- ۱۹) عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۲)، «جهانی شدن‌ها و آینده جهان علوم اجتماعی»، دانشگاه تهران - دانشکده علوم اجتماعی، شماره تیر و مرداد.
- ۲۰) فاضل قانع، حمید (۱۳۹۲)، *سبک زندگی براساس آموزه‌های اسلامی (با رویکرد رسانه‌ای)*، قم: انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی.
- ۲۱) فرهادیان، رضا (۱۳۷۰)، *آن چه والدین و مربیان باید بدانند*، قم: نشر رؤف.
- ۲۲) فهم‌نیا، محمدحسین (۱۳۸۷)، *دین و آزادی*، قم: انتشارات مسجد مقدس جمکران.
- ۲۳) قاجار قیونلو، سیامک (۱۳۸۵)، *حقوق جامعه اطلاعاتی (مقدمه‌ای بر نیازهای قانون‌نویسی فضای سایبر)*، تهران: مرکز تحقیق‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۲۴) کوثری، یدالله (۱۳۸۶)، *بهداشت روانی خانواده*، قم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، اداره آموزش‌های عقیدتی سیاسی.
- ۲۵) متفکر، حسین (۱۳۹۰)، *جنگ روانی*، چاپ هشتم، قم: سپهر.
- ۲۶) مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ق)، *بحارالانوار*، بیروت: دارا احیاء تراث عربی.
- ۲۷) محسنی، منوچهر (۱۳۸۰)، *جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی*، تهران: نشر دیدار.
- ۲۸) محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۹)، *میزان الحکمه*، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث.
- ۲۹) محمدی، علی (۱۳۹۷)، *تهدیدهای فضای مجازی و راهکارهای مقابله*، تهران: آفتاب گیتی.
- ۳۰) مکتبی، سید محمد؛ هدایتی، سعید (۱۳۸۷)، *زن و خانواده از دیدگاه امام خمینی*، قم: انتشارات مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
- ۳۱) ملکی، حسن؛ شاملی، عباسعلی؛ شکراللهی، مهدی (۱۳۹۰)، «تربیت عبادی کودکان»، دو فصلنامه اسلام و پژوهش‌های تربیتی، دوره سوم، شماره اول (پیاپی پنج)، بهار و تابستان.
- ۳۲) میردامادی، مهرداد (۱۳۸۰)، *فضای سایبرنتیک به مثابه فضای شهری*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران دانشکده علوم اجتماعی.
- ۳۳) میرزاخانی، حسین (۱۳۶۴)، *مبانی فقهی روانی موسیقی*، از شیخ اعظم انصاری و محمدتقی جعفری، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- ۳۴) ناظم‌زاده قمی، سید اصغر (۱۳۷۵)، *جلوه‌های حکمت*، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه قم.
- ۳۵) نوروزی، مجتبی؛ کاظمی، ابوالفضل؛ شاهمرادی، فاطمه (۱۳۹۶)، «راهکارهای تربیت دینی در فضای مجازی با تأکید بر آموزه‌های قرآن و سیره رضوی»، فرهنگ رضوی، دوره پنجم، شماره نوزدهم، پاییز.

۳۶) نوری، میرزا حسین (۱۴۰۸ ق)، *مستدرک الوسائل*، جلد ۲، موسسه آل البيت عليهم السلام الحياء التراث.

